

Wielka gra wodą

Anna Cieślowska,
Agnieszka Makowska,
Gdzie jest ta woda?

*Dostęp do wody w kon-
tekście problematyki
rozwojowej regionu
Azji Centralnej, Stowa-
rzyszenie Wschodnio-
europejskie Centrum*

Demokratyczne, Wydawnictwo Barbelo,
Warszawa 2012

Azja Centralna – jako subregion w przestrzeni poradzieckiej – jest niezwykle interesującym obiektem badawczym. Podejmowanie w Polsce badań nad tym obszarem wychodzi naprzeciw wzrastającemu zainteresowaniu nim na świecie oraz wypełnia lukę, jaka przez długi czas występowała w rodzimej literaturze. W tę tendencję wpisuje się książka Anny Cieślowskiej i Agnieszki Makowskiej. Zasluguje na szczególną uwagę, gdyż podejmuje temat dostępu do zasobów wodnych w regionie – problem niezwykle ważny, a jednocześnie nadal stosunkowo mało zbadany w krajowych opracowaniach.

Książka składa się z dwóch części podzielonych łącznie na sześć rozdziałów.

Pierwsza poświęcona jest charakterystyce regionu Azji Centralnej; w klarowny sposób omawia też znaczenie zasobów wodnych w regionie oraz rys historyczny gospodarki wodnej od czasów rosyjskiej kolonizacji, przez okres Związku Radzieckiego, po współczesność (wraz z przedstawieniem aktualnego kontekstu międzynarodowego). W części drugiej autorki skupiają się na problemie wody w kontekście studium przypadków, podejmując próbę ukazania społecznych konsekwencji ograniczonego dostępu do wody pitnej i irygacyjnej na przykładzie Kirgistanu i Tadżykistanu.

Woda, będąca główną bohaterką książki, przedstawiana jest w wielu kontekstach, przede wszystkim jako ważny surowiec w gospodarce, ale także jako symbol religijny i istotny element w tradycji i historii wspólnot lokalnych Azji Centralnej. Autorki, odwołując się do ciekawej bazy źródłowej, dokładnie przedstawiają historię gospodarowania zasobami wodnymi w regionie. Szczególne znaczenie mają rozważania dotyczące czasów radzieckich, właśnie w tym okresie bowiem należy upatrywać źródeł współczesnych problemów związanych z zarządzaniem zasobami wodnymi w Azji Centralnej (specjalizacja produkcji w ramach republik związkowych i silne współzależności gospodarcze między nimi, centralizacja procesów decyzyjnych itp.).

Trafnym zabiegiem jest omówienie w odrębnych rozdziałach kwestii związanych z ochroną środowiska (przede wszystkim problemu wysychającego Morza Aralskiego) oraz analiza „wielkiej gry”

wodno-energetycznej w regionie, angażującej także aktorów zewnętrznych.

Najcenniejszym elementem książki jest jednak jej druga część, czyli analiza studium przypadków. Cieślewska i Makowska syntetycznie przedstawiają zarówno ramy prawne, jak i dokonują oceny polityki państw w zakresie zarządzania zasobami wodnymi. Autorki odwołują się do wyników własnych badań przeprowadzonych w państwach regionu (Kirgistanie i Tadżykistanie). Niezwykle cenne są wnioski wynikające z wywiadów eksperckich, które doskonale obrazują specyfikę działania instytucji oraz wspólnot lokalnych w Azji Centralnej. Interesujące są uwagi związane z funkcjonowaniem struktur tworzonych bezpośrednio przez użytkowników zasobów wodnych (Stowarzyszenia Użytkowników Wody w Kirgistanie). Ich krytyczna analiza wskazuje jednocześnie na potencjalne wyzwania stojące przed państwami czy organizacjami międzynarodowymi inicjującymi programy pomocy rozwojowej dla poszczególnych państw i regionu jako całości. Autorki zwracają także uwagę, że rozwiązanie problemu dostępu do wody pitnej i irygacyjnej wiąże się nie tylko z kwestią odpowiednich nakładów finansowych, doskonalenia sfery prawno-instytucjonalnej, ale również ze zmianą świadomości społecznej, jest to konieczne zarówno na poziomie decydentów, jak i na poziomie lokalnym.

Książka zyskałaby na wartości, gdyby autorki zdecydowały się na rozwinięcie części wnioskowej po zaprezentowaniu obu studium przypadków oraz podjęły próbę sformułowania bardziej rozbudowanych

rekomendacji, które mogłyby się okazać cennym punktem odniesienia dla instytucji podejmujących działania w zakresie pomocy rozwojowej w Azji Centralnej. Pewną słabością książki jest także ograniczenie studiów przypadków jedynie do państw położonych w górnym biegu rzek, zasilających centralnoazjatycki system wodny. Problem dostępu do wody w regionie zostałby ukazany pełniej, gdyby zilustrowano go na przykładzie krajów potrzebujących dużych ilości wody w celach irygacyjnych (zwłaszcza Uzbekistan i Turkmenistan, główni producenci bawełny w Azji Centralnej).

W książce nie znajdziemy co prawda odpowiedzi na pytanie zadane w tytule, ale naiwnością byłoby oczekiwać innego obrotu spraw. Znalezienie odpowiednich, nade wszystko efektywnych mechanizmów zarządzania zasobami wodnymi w regionie Azji Centralnej pozostaje nadal poważnym wyzwaniem dla lokalnych elit politycznych oraz zainteresowanych państw trzecich i organizacji międzynarodowych. Książka Cieślowskiej i Makowskiej jest jednak kolejnym ważnym głosem przypominającym o wadze problemu i ukazującym wiele jego praktycznych aspektów. Publikacja warta jest polecenia zarówno tym, którzy wnikliwie interesują się państwami Azji Centralnej (szczególnie ze względu na wiele nowych, ciekawych faktów i danych przytoczonych w drugiej części publikacji), jak i osobom, dla których przestrzeń będąca przedmiotem „wielkiej gry” pozostaje w dużym stopniu *terra incognita*.

Szymon Kardaś

